

loknak nyelvén szólnék is, a szeretet pedig nincsen én bennem — írja Pál apostol — olyá lettem, mint a zengő ércz és a pengő czimbalom. És ha jövendőt tudnék is mondani és minden titkokat és minden bölcseséget tudnék is, és ha egész hitem volna is, ugyannyira, hogy a hegyeket elvinném helyökről, ha szeretet nincsen én bennem, semmi vagyok.» S ez átalakuláson megy át a társadalmunk, haladtunk a szebb jövő felé. Meglesz a hit, a reménység, a szeretet: «ezek között pedig legnagyobb a szeretet.»

Sokat tanulunk-e?

Irta: **Neményi Ambrus.**

«Az ember értékéről!» Ily cím alatt értekezett a napokban a legkiválóbb német statisztikusok egyike egy feltűnést keltő munkában az egyénnek nem morális, de közgazdasági értékéről, szorosabban: egy ember eltartásának, nevelésének, kiképzésének költség-értékéről a különféle pályákon. A kísérlet első pillantásra kissé különösnek tetszik, azonban a szellemes kutató fejtegetéseibe behatolva, számtalan igen gyakorlati és figyelemre érdemes szempontokat találunk bennök. Vezetérszámjára körülbelül így lenne egybefoglalható: minden hasznos termelésnek alapföltétele az, hogy költségét fődözze, hogy a termelvénny értékében az összes szétbomlasztott, felhasznált, e termelvénnybe átment javak értéke teljesen meg legyen térítve s a termelvénny előállításának még mérsékelt haszna is maradjon. Ha például valamely mesterségnek megtanulása, a tudományos pályára való elkészülés az egyént utóbb képessé teszi arra, hogy a tanulás ideje alatt felhasznált tőkét törleszse s azonkívül még bizonyos fölösleget tartasson meg, akkor a mesterség vagy a tudományos pálya gyümölcsöző — ha nem, nem. A becslések és számítások, melyeket Engel ez eszme kifejtésében fölállít, rendkívül érdekesek. Egy alacsony képzettségű, tizenöt évet betöltött, tehát szerzési képességének kezdetén álló fiúnak összes költségét mintegy 1800 forintra, egy közepes műveltségű s a husz évet betöltött ifjura való költséget mintegy 6000 forintra, egy felső műveltségű s ifjúkorának és tanuló-idejének végére ért, huszonöt évet betöltött fiatal embernek a költséget pedig mintegy 14,000 forintra becsüli.

Engel munkájának megjelenésével csaknem egyidejűleg szükségét érezte a porosz igazságügyi miniszterium annak, hogy bepillantást engedjen a nagy közönségnek az igazságszolgáltatás belső szolgálati statisztikájába. Kimutatást tettek ugyanis közzé a Poroszországban díjtalanul szolgáló bírósági hivatalnokok számáraól. A művelt körök kinos meglepetéssel tudták meg ebből, hogy az országban ezrével vannak a fiatal emberek, kik sikeresen végzett tanulmányaik után éveken át állami szolgálatban állanak, a nélkül hogy a legesekélyebb kilátás nyílne arra,

hogy fizetéses állásba jussanak, vagyis olyan helyzetbe, mely az okozott anyagi költségnek anyagi törlesztésével kecsgetné. Szemben a tanult emberek e csoportjával, kik előtt elzárult minden kilátása annak, hogy munkájok által fedézzék eltartásuk költségeit, a kormány azt a sürgős figyelmeztetést intézte a szülékhez, hogy gyermekeiket olyan pályákra neveljék, a melyeken a túltömöttség kevésbé észlelhető. A kormány e kissé rideg, de okos felhíváshoz azt az észrevételt csatolta még, hogy ha a közelebbi évtized alatt valamennyi porosz főiskolából egyetlen jogtudor sem kerülne ki, a már meglévő «anyag» még sem lenne fölhasználható. Minden új jogász, ki bírói pályára szánja magát — tizenegy év múlva léphet be a fizetéses hivatalnokok legalsóbb rendjébe.

E két közlés egyidejű megjelenése bizonyára nem összebeszélésen alapszik. S mégis úgy tetszik nekem, mintha a hivatalos kibocsátvány illusztráció akart volna lenni a statisztikus elméletéhez a nem gyümölcsöző nevelési költségről. Bármint legyen is, fölöttébb sajnálatos, hogy Magyarországon hasonló kiadványokkal nem rendelkezünk. Bármely iskolai év kezdetén, a midőn csaknem minden családban előáll a pályaválasztás nagyjelentőségű kérdése, az ily ismeretek talán a legüdvösebb hatást idéznék elő. A nélkül hogy épen számok állnának rendelkezésünkre, bátran állíthatjuk, hogy a német viszonyok alapján fölállított következtetések Magyarországon is teljes érvényességre tarthatnak igényt. A magyar bírósági szolgálat s az ezzel rokon pályák épenséggel nem nyújtanak a törekvőknek fényesebb kilátásokat, mint a megfelelő állások Poroszországban s a mi a nevelés költségeit illeti, bizonyos, hogy azok nálunk nem csekélyebbek, mint az európai szárazföld bármely művelt államában. Igen, még a jobb módú osztályokban is meglehetősen általános a panasz, hogy az iskolai képzettség megszerzését tetemesen megnehezítik a magas tandíjak és drága taneszközök. Karöltve jár ezzel egy másik rendbe tartozó panasz, mely az ifjuságnak a középiskolában való túlterhelésére vonatkozik.

Bizonyos fokig kétségkívül mind a két kifogás jogosult. Ámde itt amaz esetek egyikével állunk szemközt, a hol a jogosult egyéni követelmény csaknem kiegyenlíthetetlen összeütközésbe jó a jogosult és nyilvánvaló közérdekkel. Kétségkívül közérdek az, hogy a tanultabb egyének ne lépjenek azokra a pályákra, a melyeken már túltömöttség uralkodik, holott más, a nemzeti fejlődésre nem kevésbé fontos működési terek kevésbé látogatottak. Ha már most az állam a középiskolába tódulás elé két akadályt gördít, egy anyagit, minő a tandíj magassága, meg egy erkölcsi természetűt, minő a magasabb követelmény, melyet az iskola a tanulók munkabíráására ró: ez az intézkedése bizonyára helyes célra szolgál. Mert, bizonyos, hogy a tanulókkal és a szülékkel szemben való követelmények leszállítása a középiskolákba való nagyobb mérvű tódulást vonná maga után, hogy tehát ezen az uton oly mozgalom segítenék elő, melyet manap az országban senki sem óhajt többé. Ép oly bizonyos az is, hogy az a létszám, melyet a középiskolák

főiskoláinknak évente szolgáltatnak — mely pedig már ez idő szerint sem dicsekedhetik valami izmos szellemi constitúcióval — akkor még rosszabbul elkészülve lépne be a szaktanulmányokba és az életbe is. Mindazonáltal a szüléknek a túlterhelés ellen való tiltakozását minden orvos és minden értelmes ember támogatni kénytelen.

Ez áldatlan összeütközésre megoldást javasolni nem tudunk; megvan ez mindenütt egész Közép-Európában, a nélkül hogy eddig-élé sikeresen lehetett volna ellene hatni. De azért vannak eszközök a nyilvánvaló bajnak legalább enyhítésére. Ez eszközök elseje az olyan tanítási alkalmatosságok szaporításában rejlik, a melyek nem vezetnek az ugynevezett tudományos pályákra: s ezek a kereskedelmi és ipariskolák, valamint gazdasági tanintézetek. Mert, a mennyit nekünk a magyar közönség hangulatát és felfogását megfigyelni és megítélni módunkban van, igaztalanság az, ha még mindig kiváló előszeretet tesznek föl nála bizonyos, pl. a jogi tanulmányok iránt. Ily ferde felfogás helylyel-közzel uralkodhatik még világtól félreeső helyeken, világtól elmaradt ugynevezett «előkelő» családokban. A magyar középosztálynak — s főképp erről van itt szó — tulnyomóan nagyobbik fele azonban már rég nem leledzik ezekben a naiv dőreségekben. Bizonyosság rá az az egyszerű tény, hogy mindenütt, a hől az állam vagy a községek szakiskolákat alapítottak, ez intézetek igen élénk látogatottságot mutatnak föl s hallgatóik a tanulni törekvő magyar társadalom összes osztályaiból kerülnek ki.

Ugy hiszszük, az olyan szülék száma, a kik föltett szándékkal elleneznék, hogy gyermekeiket talán kereskedőkké vagy műveltebb iparosokká neveljék, ez idő szerint már igen csekély Magyarországon. Egyáltalában úgy áll a dolog, hogy a pálya és az iskola megválasztásában — mint az emberi élet annyi más, következményeiben oly fontos elhatározásában — ritkán döntenek a föltett szándékok, elvek s számítások, míg ellenben legnagyobb befolyással van a véletlen és a kénytelenség. A szülők — természetesen nem a fővárosról szólunk — gyermekeik számára rendszerint nem a legjobb vagy legalkalmasabb, hanem a legközelebb eső iskolát választják, s mivel a gimnáziumok és reáliskolák a legsűrűbben találhatók és legkönnyebben hozzáférhetők, ide sereglenek legtöbben. A gimnaziális képzettség ez áradata, melytől iskolaügyünk vezetőit sokszor esőndes kétségbeesés környékezi, a szüléknek nem amaz óhajtásából ered, hogy fiaiknak tudományos képzettséget szerezzenek, hanem abból, hogy egyáltalában tanítsák őket. Ez pedig egészséges hajlam és jogosult kívánalom, a melyet biztatni, nem pedig elutasítani kell.

Egész komolyan kell a magyar társadalmat ama szemrehányás ellen védelmeznünk, mintha nálunk nagyon is sok volna a tanulás!

Hozzávetésünk szerint az elemi iskolai tanulók összes számának alig öt százaléka megy föl a középiskolába s ez

bizonyára nem aggodalmat gerjesztő számarány. Azelőtt a tanulók száma — igaz — kisebb volt, de a mostani műveltségi törekvés nem — miként gyakran mondják — abból a kóros vágyból ered, hogy a természetes hivatást elhagyni lehessen, hanem ered annak az egyszerű megfontolásából, hogy korunkban az ember bármely életpályán is nem nélkülözhet bizonyos fokú műveltséget.

Hiszen Magyarországon az egész szociális kérdés csak műveltségi kérdés!

A magyar ipar egyes rétegeiből fölhallszó panaszok jelentenek-e egyebet mint azt, hogy az illetők hiján vannak annak az ipari képzettségnek, a mely nélkül most az ipari élet egyetlen terén sem állható meg sikeresen a verseny? Ha már most az iparüző arra törekszik, hogy fiát a létért való harcra jobb fegyverekkel szerelje föl, mint a milyenekkel ő rendelkezik, ez nem egyéb mint apai és gyakorlati gondoskodás.

A mezőgazdaság szorultsága is igen sok tekintetben nem más, mint annak az elégtelen oktatásnak a következménye, melyben az előző időszak gazdái részesültek. Ki tehetne így szemrehányást a gazdának, ha fiát e veszedelem ellen biztosítani akarja?

Helytelen tehát azt mondani, hogy nálunk túlságosan sokat tanulnak; sőt inkább azt kell mondani, hogy nagyonis keveset tanulnak. Ámde a nagy közönség művelődési vágyának szüksége van a helyes utasításra és vezetésre s mindenek előtt létesíteni kell azokat az intézményeket, melyek a helyes kerékvágásba terelt műveltségi törekvést kielégíteni alkalmasak. Ez azonban első sorban pénzkérdés s remélhető, hogy az új országgyűlés e tekintetben is fel fog emelkedni a haladó magyar társadalmi belátásának és szükségleteinek magaslatára.

Mit tudunk a choléráról?

Irta: **Dr. Csatóry Lajos**, egészségügyi tanácsos.

A cholera kérdése égetővé vált; megjelenése Frankhon déli részeiben, majd Olaszthonban méltán keltett aggodalmat Európa művelt nemzeteinél: kormányunk az országos közegészségi tanács szakvéleménye alapján nem késett megtenni a kellő intézkedéseket azon czélból, hogy az ádáz kórt ha lehet távol tartsuk, ha pedig ez nem sikerülne, növekedését s terjedését a hazában mentül szűkebb körlátok közé szorítsuk.

Fél századon túl foglalkoznak az orvosok a cholera lényegének, okainak s biztos gyógykezelési módjának megállapításával; a tudomány bátor harczosai felkeresték a vést annak eredeti helyén Indiában, hol az emberiségért magukat feláldozó orvosok számát az ott elhunyt dr. Tuillier szaporította, s ha ez ideig teljes siker nem koronázta is a buvárkodók önfeláldozó fáradozásait, s ha nem bi-